

การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ในคดีอาญา : ศึกษากรณีการกำหนดให้จำเลย
มาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์

THE RESTRICTION OF THE RIGHTS TO APPEAL IN CRIMINAL CASE
: A CASE STUDY ON THE DETERMINATION TO HAVE THE
DEFENDANT AT THE TIME OF APPEALS

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี*
Chalernsak Pikunsri

บทคัดย่อ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 วรรคสาม และวรรคสี่ที่แก้ไขเพิ่มเติม ในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้น ศาลจะไม่รับอุทธรณ์ เป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยที่จะร้องขอให้ทบทวนคำพิพากษา และสิทธิที่จะมอบหมายให้ทนายความต่อสู้คดีแทน จึงต้องศึกษาเพื่อหาข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

คำสำคัญ

การแสดงตนขณะยื่นอุทธรณ์, การขอให้ทบทวนคำพิพากษา, การพิจารณาคดีโดย ไม่มีตัวจำเลย

ABSTRACT

Section 198 paragraph 3 to 4 of the Thai Criminal Procedure Code, amended in B.E. 2559, provides that the accused must make an appearance before the court at the time of filing an appeal. Otherwise, courts shall issue an order rejecting the appeal. This results in the restriction of defendant rights to request a revision of judgment and the right to entrust an attorney to fight the case. Suggestions are offered to resolve this difficulty.

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : Chalernsak2533@gmail.com

Graduate student of Master of Laws Program in Criminal Law, Faculty of Law, Thammasat University. Email address : Chalernsak2533@gmail.com

Keywords

Presence at the time of appeal, Request for review of judgment, Trial *in absentia*.

บทนำ

หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 วรรคสาม และวรรคสี่ ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2559 กำหนดให้จำเลยที่ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำคุก หรือโทษสถานที่ไม่หนักกว่านั้น และไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ โดยเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติครั้งนี้ได้แก่ เพื่อต้องการที่จะทราบว่าจำเลยยังมีตัวตนอยู่หรือไม่ และปิดโอกาสไม่ให้จำเลยที่อยู่ระหว่างการหลบหนีสามารถที่จะยื่นอุทธรณ์ได้ จากการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ดังกล่าว ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษาของจำเลยที่หลบหนีหรือไม่มาแสดงตน และสิทธิที่จะต่อสู้คดีโดยทนายความ ดังนี้

1. สิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษา

หากจะกล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องทบทวนคำพิพากษาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการทบทวนอีกครั้ง โดยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง เนื่องจากการตรวจสอบความจริงของศาลชั้นต้นของไทยอาจมีความผิดพลาดได้ง่าย เหตุผลเพราะว่า จำนวนองค์คณะผู้พิพากษาของศาลชั้นต้นของไทยนั้น มีจำนวนไม่มาก ประกอบกับในทางปฏิบัติผู้พิพากษาอาจไม่ได้นั่งพิจารณาครบองค์คณะ จึงอาจส่งผลให้การรับฟังข้อเท็จจริง รวมถึงการวินิจฉัยชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานมีความผิดพลาดได้ง่าย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ปัญหาข้อเท็จจริงได้รับการพิจารณาทบทวนโดยศาลสูงอีกครั้ง สำหรับปัญหาข้อกฎหมายก็มีความจำเป็นที่ต้องได้รับการทบทวนเช่นกัน เนื่องจากผู้พิพากษาของศาลชั้นต้น มีประสบการณ์หรือความชำนาญในการตัดสินคดีน้อย อาจมีการตีความกฎหมาย หรือปรับบทกฎหมายผิดพลาดได้ และยิ่งหากเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนแล้ว ก็ยิ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยผู้ที่ถูกพิพากษาลงโทษเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น การทบทวนคำพิพากษาในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายจึงเป็นหลักประกันในการอำนวยความยุติธรรมที่สำคัญ¹

สิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษา ได้รับการรับรองไว้ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ข้อ 14 (5) โดยให้สิทธิแก่จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นตัดสินลงโทษ มีสิทธิที่จะขอให้ศาลสูงทบทวนคำพิพากษาอีกชั้นหนึ่งเป็นอย่างน้อย ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้เป็นธรรมแก่จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษมาแล้วชั้นหนึ่ง เพื่อให้ศาลสูงได้ทบทวนแก้ไขความไม่ถูกต้องของเนื้อหาของคำพิพากษา รวมถึงแก้ไขคำวินิจฉัยที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่ศาลชั้นต้นทำไม่ถูกต้อง และจากการศึกษาใน General Comment ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 697

แห่งสหประชาชาติ² ก็ไม่ปรากฏว่า มีการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ หรือหากจำเลยหลบหนีแล้ว จะถูกตัดสิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษา ดังนั้น จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นตัดสินลงโทษ ไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการหลบหนีหรือไม่ ย่อมได้รับสิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษาเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น การบัญญัติกฎหมายโดยกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้น ศาลจะไม่รับอุทธรณ์ จึงเท่ากับเป็นการปิดโอกาสไม่ให้จำเลยที่หลบหนีใช้สิทธิในการขอให้ทบทวนคำพิพากษา อันไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการกำหนดให้สิทธิแก่จำเลยในการร้องขอให้ทบทวนคำพิพากษาที่ต้องการให้ความเป็นธรรมกับจำเลยที่ถูกตัดสินลงโทษมาแล้วชั้นหนึ่ง โดยไม่จำกัดว่าจำเลยจะอยู่ระหว่างการหลบหนีหรือไม่

การกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ ถ้ามองในมุมหนึ่งเป็นการกำหนดเงื่อนไขที่นอกเหนือไปจากหลักสากล ที่ให้สิทธิแก่จำเลยที่จะได้รับการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลสูงอีกชั้นหนึ่งเป็นอย่างน้อย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษมาแล้วชั้นหนึ่ง และการที่กฎหมายกำหนดให้จำเลยมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์นั้น ก็เพื่อต้องการที่จะทราบว่าจำเลยยังมีตัวตนอยู่หรือไม่เท่านั้น แต่ไม่ได้หมายความว่าหากจำเลยไม่มาแสดงตนหรือหลบหนี จะถือว่าจำเลยสละสิทธิในการที่จะได้รับการทบทวนคำพิพากษาที่ตัดสินลงโทษตน³

นอกจากนั้น บทบัญญัติดังกล่าว ยังไม่สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ที่ได้วินิจฉัยกรณีของประเทศฝรั่งเศสที่กำหนดให้การอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่มีการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยที่หลบหนีนั้น กำหนดให้จำเลยต้องมายื่นอุทธรณ์ด้วยตนเอง ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้วินิจฉัยในกรณีนี้ว่า การกำหนดให้จำเลยมาดำเนินการยื่นอุทธรณ์ด้วยตนเอง เท่ากับปิดประตูการใช้สิทธิโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นสำหรับจำเลยที่หลบหนี อันเป็นการขัดต่ออนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 6 (1) (สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม) และข้อ 6 (3) (c) (สิทธิที่จะต่อสู้คดีโดยทนายความที่ตนเลือก)⁴

สำหรับในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศอังกฤษ ต่างก็ไม่ได้กำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ เพราะถือว่าจำเลยมีสิทธิที่จะมอบหมายให้ทนายความมาดำเนินการแทนได้ โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศสนั้น เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 380 – 11 วรรคห้า บัญญัติว่า คำร้องอุทธรณ์ของจำเลยเป็นโมฆะ ถ้าประธานศาลอุทธรณ์พบว่า จำเลยหลบหนีการพิจารณาและไม่ปรากฏตัวก่อนเริ่มการ

² Human Rights Committee, *General Comment No. 32 : Article 14 : Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* (23 August 2007), p. 11

³ ณรงค์ ไชยาญ, “จำเลยในคดีอาญาหลบหนี : อายุความสะดุดหยุดอยู่และอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้?”, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.siamrath.co.th/n/6536>

⁴ อุทัย อาทิวะ, *คู่มือกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ระบบไต่สวน & ระบบกล่าวหา, พิมพ์ครั้งที่ 3* (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง, 2559), น. 64

พิจารณาหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวถูกศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสวินิจฉัยว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยให้เหตุผลว่า การห้ามสิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลย ซึ่งไม่ปรากฏตัวก่อนการสืบพยานในการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์ ไม่เคารพต่อหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี และสิทธิของจำเลยที่จะต้องได้รับการพิจารณาอุทธรณ์ของตน บทบัญญัติดังกล่าวจึงถูกยกเลิกไป ดังนั้น การกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ เป็นการปิดโอกาสอุทธรณ์ของจำเลยที่หลบหนีหรือไม่มาแสดงตน จึงขัดต่อสิทธิในการทบทวนคำพิพากษาของจำเลย

2. สิทธิในการต่อสู้โดยทนายความ

จำเลยมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยทนายความที่ตนเลือก ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ใน ICCPR ข้อ 14(3) (d) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้วางหลักไว้ว่า จำเลยที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ต้องได้รับสิทธิในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางคดีจากทนายความในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา รวมถึงขั้นตอนในการอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งเป็นสิทธิตามกฎหมายด้วย การที่ศาลไม่แต่งตั้งทนายความให้จำเลยที่ถูกลงโทษประหารชีวิต เพื่อดำเนินการอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นให้กับจำเลยเป็นการละเมิดต่อ ICCPR ข้อ 14(3) (d) และยังมีผลเป็นการละเมิดต่อ ICCPR ข้อ 14 (5) ด้วย⁵ ในส่วนของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ก็ได้วางหลักไว้เช่นกันว่า สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความในการเป็นตัวแทนในการต่อสู้คดีในศาลนั้น รวมถึงกระบวนการในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลด้วย⁶ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 8 วรรคหนึ่ง (2) ว่า จำเลยมีสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความเพื่อแก้ต่างคดีได้ทั้งในชั้นพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ตลอดจนชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ดังนั้น จำเลยย่อมมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีโดยทนายความในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม การบัญญัติกฎหมายโดยกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ด้วยตนเอง เท่ากับกฎหมายตัดสิทธิไม่ให้จำเลยที่หลบหนีมอบหมายให้ทนายความมาดำเนินการยื่นอุทธรณ์แทน จึงไม่สอดคล้องกับสิทธิดังกล่าว

นอกจากจะเป็นการกระทบต่อสิทธิทั้งสองประการข้างต้นแล้ว การกำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ ยังเป็นการสร้างเงื่อนไขที่เกินความจำเป็นสำหรับการดำเนินคดีในศาลอุทธรณ์ของไทย เนื่องจากเหตุผลที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าว ประการหนึ่งก็คือเพื่อให้ทราบว่าจำเลยยังมีตัวตนอยู่หรือไม่ อย่างไรก็ตาม แม้จำเลยจะไม่มีตัวตนหรือหลบหนี ก็ไม่ส่งผลต่อการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ เหตุผลเพราะในทางปฏิบัติการพิจารณาคดีในปัญหา

⁵ See *Robinson LaVende v. Trinidad and Tobago* (Communication No. 554/1993)

⁶ P. van Dijk and G.J.H. van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 2nd edn (Kluwer Law and Taxation Publishers : Deventer, 1990), p. 349

ข้อเท็จจริงนั้น ศาลอุทธรณ์ไม่ได้ทำการอย่าง “ศาลพิจารณาชั้นที่สอง” (Second Trial court) แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 203 จะให้อำนาจศาลอุทธรณ์ทำการพิจารณาโดยเปิดเผยหรือสืบพยานได้ แต่โดยทั่วไปแล้ว ศาลอุทธรณ์ของไทยไม่ได้ทำการสืบพยานใหม่แต่อย่างใด โดยศาลอุทธรณ์เพียงแต่ตรวจสอบการให้ปากคำของพยานจากสำนวนของศาลชั้นต้นแล้ววินิจฉัยตัดสินคดี ซึ่งเป็นการผิดหลักการรับฟังข้อเท็จจริงอย่างยิ่ง ดังนั้น แม้จำเลยจะไม่มีตัวตนหรือหลบหนี ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพิจารณาของศาลอุทธรณ์แต่อย่างใด ซึ่งเคยมีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 739/2502 ประชุมใหญ่⁷ วินิจฉัยว่า เมื่อเป็นกรณีที่นายจำเลยยื่นฎีกาแทนจำเลย เนื่องจากจำเลยหลบหนีนั้น เมื่อไม่มีกรณีที่ศาลฎีกาจะพิจารณาโดยเปิดเผยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 203 แล้ว แม้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีตัวอยู่ในอำนาจศาล ศาลฎีกาก็ย่อมมีอำนาจพิพากษาคดีไปได้ ดังนั้น บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ที่กำหนดให้จำเลยต้องมาแสดงตนในขณะยื่นอุทธรณ์ เพื่อต้องการที่จะทราบว่าจำเลยยังมีตัวตนอยู่หรือไม่ จึงเป็นการบัญญัติที่เกินความจำเป็นสำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ อันเป็นการสร้างเงื่อนไขหรือภาระให้กับจำเลยเกินสมควรแก่เหตุ

จากผลกระทบที่กล่าวไปข้างต้น ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้มีการยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 198 วรรคสาม และวรรคสี่ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิให้จำเลยสามารถที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และเปิดโอกาสให้จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษ ไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการหลบหนีหรือไม่ มีโอกาสที่จะได้รับการทบทวนคำพิพากษาอย่างน้อยหนึ่งชั้นศาล ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นตัดสินมาแล้วชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม หากปรากฏว่าศาลอุทธรณ์ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยในกรณีที่นัดหรืออนุญาตให้คู่ความมาพร้อมกัน หรือมีการสืบพยาน ตามมาตรา 203 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และปรากฏว่าไม่มีตัวจำเลย หรือจำเลยได้หลบหนีไป ซึ่งศาลไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยได้ กฎหมายก็ควรนำหลัก “การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย” (*Trial in absentia*) มาใช้บังคับแทน โดยกำหนดให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ในกรณีที่จำเลยหลบหนี จะเป็นการเหมาะสมและถูกหลักมากกว่า เพราะจะได้ไม่เป็นการตัดสิทธิของจำเลยที่หลบหนีในการขอให้ทบทวนคำพิพากษา

⁷ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2561, จาก <http://deka.supremecourt.or.th/search>.

บทสรุป

บทบัญญัติมาตรา 198 วรรคสามและวรรคสี่ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่สอดคล้องกับหลักของ ICCPR ข้อ 14(5) ที่ให้สิทธิแก่จำเลยที่ถูกศาลตัดสินลงโทษในการขอให้ทบทวนคำพิพากษาอย่างน้อยหนึ่งชั้นศาล โดยไม่ได้จำกัดว่าจำเลยนั้นจะอยู่ระหว่างการหลบหนีหรือไม่ แต่บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการปิดโอกาสในการอุทธรณ์โต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นสำหรับจำเลยที่หลบหนีหรือไม่มาแสดงตนต่อศาล อีกทั้ง ยังเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยในการที่จะต่อสู้คดีโดยทนายความที่ตนเลือก จึงไม่เป็นไปตามหลักการของ ICCPR ข้อ 14 (3) (d)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้มีการยกเลิกบทบัญญัติของมาตรา 198 วรรคสาม และวรรคสี่ เพื่อที่จะไม่เป็นการตัดสิทธิจำเลยที่หลบหนีหรือไม่มาแสดงตนในการขอให้ศาลสูงทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างที่ตัดสินลงโทษตน และหากปรากฏว่าศาลอุทธรณ์ต้องพิจารณาโดยเปิดเผย ตามมาตรา 203 และปรากฏว่าไม่มีตัวจำเลย หรือจำเลยได้หลบหนีไป กฎหมายก็ควรนำหลัก “การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย” มาใช้บังคับแทน จะเป็นการเหมาะสมและถูกหลักมากกว่า เพราะได้ให้สิทธิแก่จำเลยในการขอให้ทบทวนคำพิพากษาแล้วอย่างน้อยหนึ่งครั้ง และเมื่อได้มีการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลสูงแล้ว ก็เป็นหลักประกันเพื่อให้มั่นใจได้มากขึ้นว่าคำพิพากษาที่ตัดสินไปนั้นเป็นคำพิพากษาที่มีความถูกต้อง อันจะเป็นหลักประกันคุณภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ระบบไต่สวน & ระบบกล่าวหา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์ติ้ง, 2559.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ณรงค์ ใจหาญ. “จำเลยในคดีอาญาหลบหนี : อายุความสะดุดหยุดอยู่และอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้?.” สยามรัฐออนไลน์, <http://www.siamrath.co.th/n/6536>, วันที่ 16 ธันวาคม 2559.

BOOK

P. van Dijk and G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Rights. 2nd edn. Kluwer Law and Taxation Publishers : Deventer, 1990.

OTHER DOCUMENT

Human Rights Committee. General Comment No. 32 : Article 14 : Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial (23 August 2007)

ELECTRONIC MEDIA

<http://deka.supremecourt.or.th/>